

ДРЖАВА И СИНДИКАТИ У ПОЉСКОЈ

Држава и синдикати заузимају одређено место у систему организације социјалистичког друштва (1), јер тај систем сачињавају све легалне организације које постоје у датој земљи. Постоје одређени друштвени разлози који оправдавају постојање и делатност сваке организације. Свака од њих врши одређене друштвене функције, располаже себи својственим средствима деловања и примењује себи својствене методе рада. Свака од њих задовољава одређене потребе друштва. А постоји и скуп правила по којима се уређују међусобни односи између свих организација система организације социјалистичког друштва. Које је место социјалистичке државе а које је место синдиката у том систему? По којим се принципима уређују односи између њих? Како је дошло до стварања садашње ситуације и какве су перспективе убудуће? Ето то је тема овог рада.

1. *Социјалистичка држава.* — Социјалистичка држава је глобална организација друштва. Она је представник и заштитник интереса свих радних људи с радничком класом на челу и општенародних интереса. Њени циљеви и делатност обухватају све битне сфере живота друштва — привредног, политичког и духовног живота. Социјалистичка држава располаже највећим, најсвестранијим арсеналом средстава друштвеног деловања. Она је на садашњој етапи развоја човечанства оптимални облик организације друштва. Врши за друштво најбитније функције. Обезбеђује унутрашњи мир и ред у складу са интересима и тежњама радних људи, руководи народном привредом и обезбеђује њен плански развој, обезбеђује доминацију социјалистичке идеологије и социјалистичког система вредности у сфери духовног живота друштва, званично и најодговорније представља друштво у односима са другим друштвима, државама и њиховим организацијама, чува безбедност и интегритет својих граница и интересе друштва. Без социјалистичке државе не би могло постојати социјалистичко уређење. Јер, то уређење је у рукама радних људи главни инструмент за прелаз из капитализма у социјализам, главни инструмент за изградњу развијеног социјалистичког а касније комунистичког друштва. То је посебно истакао Е. Гиерек кад је рекао: „Основни инструмент радних маса у изградњи социјализма је наша народна:

---

(1) Шире на ову тему упор. А. Лопатка, Синдикати у систему организације социјалистичког друштва, Студије политичких наука бр. 1/1972 стр. 55. и даље.

држава, апарат власти, администрација. Историја нашег народа сведочи да су егзистенција и развој Пољске увек чинили чврст тандем са снагом државе” (2). Држава је централна, ако се тако може рећи, организација у целом систему организације социјалистичког друштва.

Социјалистичка држава се изграђује, битно се мења друштвена садржина њеног деловања, мењају се текући циљеви, повећавају се њене могућности. То се збива по одређеним закономерностима.

Све остале организације које постоје у друштву су — за разлику од државе — у строгом смислу речи друштвене, тј. недржавне организације. Све оне делују у оквиру правног система који је створила држава. Оне могу легално деловати само са одобрењем или бар уз сагласност државе. Норме које те организације за себе стварају морају бити у оквирима социјалистичке законитости.

2. *Синдикати.* — Синдикати су увек били, јесу а сигурно ће остати и у будућности, друштвена, недржавна организација. Они су били и јесу организација радних људи, најпре углавном радника, а сада и службеника. Својим деловањем обухватају, дакле, део радног народа — радничку класу и радну интелигенцију. Окупљају лица исте струке, као што је то и даље у неким капиталистичким земљама, или лица запослена у одређеној привредној грани, што је правило у свим социјалистичким земљама и што представља значајан извор друштвене снаге синдиката. Синдикати су били и јесу добровољне организације. Тако је и у социјалистичким државама где је потпуно обезбеђена слобода учлањивања у синдикате као и иступања из њих. У многим земљама, па и у Пољској, постоји принцип да чланови синдиката у коришћењу државних престација немају никаквих привилегија. Међутим, сами синдикати имају широке друштвене и материјалне могућности које чине да је положај лица учлањеног у њима бољи него неучлањеног. Они су настали у капиталистичком друштвеном уређењу, пре свега, ради заштите и представљања заједничких економских и социјално-културних интереса радних људи и чланова њихових породица. Они делују у прилог пораста друштвене изграђености и подизања културног нивоа радних људи. Снага синдиката лежи и у њиховој масовности. Они су у социјалистичком друштвеном уређењу непартијске организације, тј. окупљају раднике без обзира на њихову партијску припадност и поглед на свет, без обзира на народност, расу и пол. Они су самоуправне организације које се ради остваривања својих циљева служе пре свега, или искључиво, друштвеним облицима и методама деловања (3). У социјалистичким земљама, дакле и у Пољској, синдикати активно учествују у изградњи социјалистичког друштвеног уређења. То чини да су они јасно политички ангажоване организације.

(2) Е. Гнерек, Година припрема за VI конгрес — година доброг и плодног рада, Губина Луда од 15. III 1971. г.

(3) Упор. Одлука VII/XIII конгреса синдиката, Главни правни делатности и задатака синдиката у збирци: Материјали VII конгреса синдиката, Варшава 13—15. XI 1972. г. Варшава 1972, изд. Централно веће Савеза синдиката, стр. 94. Циљеви о појму синдиката упор. А. Лопатка, Социјалистичка држава и синдикати. Студије из теорије социјалистичке државе, Познањ 1962, стр. 10. и даље.

Синдикати, као и социјалистичка држава, подлежу развоју и унутрашњим битним променама. У знатној мери мења се садржина њиховог деловања, мењају се текући циљеви деловања, квалитетно се подиже ниво друштвене изграђености њихових чланова, повећавају се могућности остварења њихових циљева. Упоредо са растом државне привреде и повећавањем запошлења расте број синдиката, настају услови за стварање нових синдиката, усавршава се њихова унутрашња организација.

3. *Заједничка и различита обележја.* — Шта наведене организације имају заједничко а по чему се оне разликују види се већ из горњег кратког набрајања обележја социјалистичке државе и синдиката у социјалистичком друштвеном уређењу.

Заједнички је главни циљ делатности државе и синдиката: коначно ликвидирање остатака капиталистичког друштвеног уређења у свим сферама живота, социјалистичка реорганизација свих сфера живота друштва у смислу идеала научног социјализма, стварање развијеног социјалистичког друштва а затим комунистичког друштва.

Заједничка је идеологија којом се руководе држава и синдикати — а то је марксизам-лењинизам. Заједнички је и текући општи програм деловања државе и синдиката.

Заједничко им је то што делују под општим политичким руководством марксистичко-лењинистичке партије која је руководећа и усмеравајућа снага у целом систему организације социјалистичког друштва.

Међутим, разлике се испољавају у неколико битних обележја. Држава и синдикати врше различите задатке и функције. Задаци и функције које врше синдикати знатно су скромнији од оних које врши држава. Држава сноси одговорност пред народом за судбину земље и друштва. Синдикати у извесном обиму заједно са државом носе одговорност пред радничком класом и радном интелигенцијом за раст привреде и подизање материјалног и духовног стандарда радника и њихових породица.

Синдикати удружују само део радног народа, истина најважнији, тј. радничку класу, али ипак само део. Држава организује, обухвата и удружује цело друштво.

Средства деловања синдиката знатно су скромнија од средстава државе, мада су веома велика. Синдикати, исто тако, не могу прибегавати принуди ради извршења својих одлука. Уколико у неком обиму органи синдиката могу примењивати принудне мере, нпр. изрицање новчаних казни од стране инспектора рада, они то чине по овлашћењу државе.

Сфера деловања државе је неупоредиво ширира од сфере синдиката. Држава делује у свим важним сферама живота друштва а синдикати само у области привредног живота и широко схваћених социјалних питања. Њихова активност на међународној сцени има значај помоћне активности у односу на активност државе.

Следствено томе, држава и синдикати имају различите организационе структуре. Исто тако апарат државе је неупоредиво већи и разноликији од апарата синдиката.

Држава ствара правне норме обавезне за њихове адресате а поштовање тих норми она може обезбедити путем принуде. Норме које

доносе синдикати, у принципу обавезују само њихове чланове и синдикалне организације и само под претњом примене синдикалних санкција.

Све то чини да су улога и положај државе у социјалистичком уређењу квалитетно значајнији од улоге и положаја синдиката. То никако не значи да је улога ових последњих мала. Синдикати, после марксистичко-лењинистичке партије представљају најважнију друштвену организацију у процесу изградње социјализма (4).

4. *Задачи синдиката*. — Задачи које врше синдикати у социјалистичком уређењу историјски се оформљују у процесу револуционарне борбе за стварање и јачање народне власти и изградње социјализма и комунизма. При томе, први пут у историји, о том питању се решавало у совјетској Русији. Совјетска решења, одабрана под непосредним и превасходним утицајем В. Лењина, постала су особен образац и подстрек за решавање о задацима синдиката у свим земљама које су касније кренуле путем социјализма. Она су била и подстрек за решења усвојена и у основи и даље актуелна у Пољској (5).

После преузимања власти од стране радног народа поставило се питање да ли су синдикати и даље потребни радничкој класи. Јер, у социјалистичком уређењу престају да постоје приватни предузимачи, класни противници радника. Држава представља интересе радничке класе и свих радних људи а не — као раније — интересе буржоазије и велепоседника. Партија која је на челу друштва и државе јесте марксистичко-лењинистичка партија, тј. партија радничке класе. У тим условима постављало се питање да ли синдикати, који су настали ради борбе против капиталиста и њихове државе а за економске и социјалне интересе радника, ради учвршћења класне солидарности радних људи против експлоататора, имају и даље разлог постојања. У време када је совјетска држава сломивши оружану контрареволуцију започела мирнодопску изградњу, улога и место синдиката постали су предмет начелне дискусије у Комунистичкој партији СССР. У тој дискусији формулисана су разна схватања: лењинистичко, које је истицало потребу за синдикатима у социјалистичком уређењу и остале тзв. платформе које су се на овај или онај начин определиле за ликвидацију синдиката као друштвених организација радника. Та ликвидација је требало да се спроведе било тако што би се синдикати „подржавили“ па би они тако реорганизовани руковали народном привредом, или тако што би се „синдикализирао“ онај део државног апарата који се бавио народном привредом. И то гледиште, иако на изглед синдикално, морало би да доведе до ликвидације синдиката као друштвених организација.

У садашње време, руководити социјалистичком привредом може само држава. Ниједна друга организација радних људи није у стању да преузме тај задатак.

(4) Упор. Говор Е. Гперека на VII конгресу синдиката, Чирста веза између партије и синдикалног покрета — извор снаге радничке класе и социјалистичке државе, Материјал VII конгреса, као горе стр. 15.

(5) Упор. А. Лопатка, Лењинова концепција синдиката и њено остваривање у СССР и НРП у збирци: 50 година СССР. Пољско-совјетски односи. Политика. Идеологија, Шчећин 1973. г. стр. 6.

В. Лењин, истичући потребу да се задрже синдикати у социјалистичком уређењу, формулисао је у општим цртама њихове задатке и функције у том уређењу. Сматрао је да је и даље, иако у измењеним условима, са позиције господара, потребна функција представљања и заштите економских и социјалних интереса радника, и пред социјалистичком државом, посебно пред органима њене привредне администрације. Та функција у том обиму нема класни карактер, не врши се у оквиру класне, борбе, између социјализма и капитализма. Међутим, функција заштите интереса има класни карактер, као и пре постанка народне власти, у оном обиму у коме синдикати представљају раднике пред приватним послодавцима, докле такви постоје.

Другу, нову, потпуно непознату у буржоаском уређењу, функцију синдиката Лењин је гледао у томе да су они васпитне организације, организације за укључивање и обучавање маса у области вршења власти и управљања. При томе је истицао да није реч о вербалном обучавању, углавном на курсевима, већ о стицању искустава у практичном раду. Оцењивао је да су синдикати организације за придобијање радних маса за ствар комунизма. У њима је гледао и барометар расположења маса који треба да обавештава партије и државне органе о томе како се прима и оцењује политика партије и државе.

Према овој концепцији извршено је разграничење задатака између совјетске државе и синдиката. Неки задаци који су у ранијим годинама били у надлежности синдиката прешли су у руке државног апарата. То су и.о. стручно школовање, одређивање ставака плата и утврђивање тарифних правилика. Отпали су и хитни задаци везани за оружану борбу против контрареволуције, или за снабдевање радничке класе у градовима која је гладовала.

В. Лењин се определио, што је разумљиво, за организационо јединство синдиката, али уз постојање засебних синдиката за сваку грану народне привреде. Био је против концепције — која се такође тада појавила — стварања једног синдиката.

Тако извршена подела рада између државе и синдиката одржала се у СССР до прве петолетке. Тада је повећан делокруг синдиката тако што су на исте пренети неки задаци које је раније вршила држава: надзор над хигијенско-техничком заштитом радника, вођење социјалног осигурања, учешће у стварању — у извесном обиму — норми радног права као и учешће у решавању спорова из радног односа.

Тако утврђен делокруг синдиката био је узорак по којем се — уз уважавање домаћих искустава и могућности — одређивао положај и место синдиката у другим социјалистичким земљама. Почетком 60-тих година у СССР и неким другим социјалистичким земљама поново је дат сигнал за преношење на друштвене организације, и.о. и на синдикате, извесних друштвених задатака које је раније вршио државни апарат. Последњих неколико година постоји у тој области тенденција враћања на основну мисао В. Лењина, да синдикати треба да буду, пре свега, друштвене организације. То је дошло до изражаја у поновном преузимању од стране државе свих или једног дела задатака који су раније били пренети на синдикате, а такође у већем учешћу државе у решавању

оних задатака које она врши заједно са синдикатима. Ова тенденција јасно се испољава и у Пољској. Истовремено се у току више година запажа све веће учешће колектива, а самим тим и синдикалног покрета, у управљању радним организацијама, нарочито у погледу пораста продуктивности, формирања социјалистичке свести колектива и у социјалним питањима. То учешће је у разним земљама и у разним периодима узимало и делимично узима различит облик. Али суштина процеса је иста.

Све те промене као и општи напредак у изградњи социјализма, јачање позиције социјалистичких земаља на међународној сцени довели су до делимичних промена у положају, улози и функцијама синдиката у социјалистичком уређењу.

Програмски принцип целокупне делатности синдиката је јединство и међузависност питања производње, егзистенције и социјалистичког васпитања. У Одлуци VII конгреса синдиката каже се да они сада врше у Пољској три међусобно повезане функције: „представљања и заштите општедруштвених и појединачних интереса радних људи, организовања стваралачке друштвено-професионалне активности колектива; васпитног деловања на раднике и њиховог самоваспитања” (6). При томе се у тој Одлуци тачно истиче да је главни циљ деловања синдиката свестрана брига о радном човеку и његовој добробити а средство за његово остварење је свесно, стваралачко учешће радних људи у убрзавању друштвено-економског напретка земље.

Одлуком Политбироа Пољске уједињене радничке партије о задацима синдиката у социјалистичкој изградњи од априла 1973. г. утврђено је да су најважнији задаци синдиката:

„— подстицање, мобилисање и организовање радних људи за унапређе социјалистичке економике, технике и културе и јачање социјалистичке државе;

— брига о човеку и старање за социјално-културне услове радних људи, за поштовање радничких права у свакодневном раду радних организација;

— организовање учешћа колектива у управљању социјалистичким (подруштвљеним) предузећима полазећи од тога да су синдикати школа за социјалистичко васпитање радних људи”.

На садашњој етапи развика Пољске, за остварење ових главних задатака потребна је већа синдикална активност у процесу интензивне модернизације народне привреде. Потребна је и већа активност колектива усмерена на све боље остваривање задатака, на ослобађање иницијатива. Потребна је штедња у коришћењу сировина, побољшање квалитета производа, унапређење организације рада и побољшање услова рада. Такође је потребан пораст проналазаштва и рационализације. Синдикати се старају за правилно формирање свести радника, за уопштавање узорака доброг, поштеног и продуктивног рада. Истовремено они се супротстављају појавама нарушавања дисциплине, траћења радног времена и несолидности у раду.

(6) Одлука VII/XIII конгреса синдиката, ... као горе стр. 94.

Одлука Политбироа ЦК Пољске уједињене радничке партије указује на потребу веће активности синдиката у разрешавању проблема здравствене заштите, побољшања услова рада, услова награђивања и социјалних услова колектива. У то улази и старање за боље коришћење одмалашта којима располажу сами синдикати.

Предмет посебне бриге синдиката представља политика рационалног запошљавања и платна политика, а такође и брига за законитост у радним односима. Њихов је задатак да се супротстављају како недисциплинованости тако и појавама роварења. Обавеза синдиката је да енергично сузбијају појаве затегнутости, поремећаја тока рада или неспоразума у међуљудским односима. Јер, у питањима као што су запошљавање, норме и платне ставке, услови рада и социјални услови колектива, односи између претпостављених и подређених понекад тешко могу да се избегну разлике мишљења. „Ради се о томе — рекао је на VII конгресу синдиката Е. Гьерек — да се те разлике и супротности не претварају у стања затегнутости која трују радну атмосферу, а поготово не у конфликте. Благовремено отклањање повода затегнутости, спречавање конфликта и решавање спорних питања у радној организацији у интересу заједничке ствари — главно је мерило доброг рада синдиката и администрације а уједно сведочанство о политичкој и друштвеној зрелости колектива“ (7).

Развој привреде захтева стално стручно уздизање радника. Синдикати имају у тој области широке задатке, поготову кад је реч о подстицању амбиција и развијању заинтересованости радника за стручно уздизање.

Исто тако синдикати у свом васпитном раду имају значајне задатке у области пропагирања поштовања за напредне и револуционарне радничке традиције и осећања одговорности за социјалистичку будућност Пољске. Велике задатке имају синдикати у обраћању пажње на специфичне потребе радних — запослених жена које произилазе из професионалних задатака које оне врше, кућних обавеза и васпитања деце. Аналогно стоји ствар са омладином. Реч је о томе да радна средина преноси на младе добре радничке традиције, улива национални понос, приврженост радној организацији и смисао за поштен рад. Постоји и питање оспособљавања омладине за стручни рад.

Разумљиво, повећавају се и задаци синдиката у јачању и продубљавању интернационалистичких веза радних људи Пољске са радним масама света. Њихова је обавеза да учествују у светским акцијама солидарности и да на међународном форуму приказују достигнућа радних људи у социјалистичкој изградњи.

Тако постављене задатке и функције, синдикати остварују, пре свега, као друштвене организације, које делују друштвеним методама. Од задатака који су својевремено пренети на синдикате од стране државе остају код њих: инспекција рада и доношење правних прописа у областима које су пренете у надлежност Централног већа савеза синдиката Законом од 20. XII 1958. г. о радничком самоуправљању. У свим осталим

(7) Говор Е. Гьерека на VII конгресу синдиката, као горе стр. 16.

питањима која спадају у надлежност синдиката, они на овај или онај начин сарађују са надлежним државним органима и установама и другим друштвеним, самоуправним, организацијама, или, пак, са друштвеним покретом „Фронт народног јединства“.

5. *Став синдиката према држави.* — У свим друштвеним системима заснованим на приватној својини постоји преграда између владавине у економској сфери и владавине у политичкој сфери. Владавина у економској сфери остварује се непосредно; у овој владавини учествују сви припадници владајуће класе као власници средстава за производњу. Политичку владавину, владајућа класа остварује преко државног апарата у коме понекад учествује само незнатан део припадника владајуће класе. Друкчије ствар стоји у социјалистичком друштвеном систему. Радничка класа остварује своје руковођење друштвом како на економском тако и на политичком и идеолошком плану, пре свега, преко апарата социјалистичке државе. Посебно радничка класа не може вршити своје руковођење друштвом у привредној сфери ван државног апарата. У социјалистичком друштвеном систему остварује се најпотпуније јединство економске, идеолошке и политичке власти. Ова околност одлучно одређује став синдиката као економско-социјалне организације радника, нарочито радничке класе, према социјалистичкој држави. Интерес радника категорички захтева да синдикати искрено, принципијелно и доследно пружају подршку социјалистичкој држави. Јер, само преко ње могу се остварити сви важни интереси радничке класе и свих радних људи.

У капиталистичком друштвеном систему синдикати представљају снагу која је класно, антагонистички страна према буржоаској држави. Држава представља, пре свега, интересе буржоазије; синдикати представљају — више или мање верно — интересе радника. Ако у буржоаском друштвеном систему неки синдикати пружају широку подршку буржоаској држави, они то не могу учинити без штете по битне интересе радних људи. У овом друштвеном систему, у борби између синдиката и државе испољава се супротност класних интереса између радничке и буржоаске класе.

У социјалистичком друштвеном систему управо класни интереси радника захтевају да њихови синдикати делују раме уз раме са државом. Њихов је главни задатак да консолидују друштвено уређење и социјалистичку државу.

Тај у својој суштини једноставан и једино правилан став нису одмах и нису сви синдикални чланови и активисти разумели. У његовом неразумевању, супротно најбитнијим интересима радника, испољавао се утицај буржоаске идеологије у радничкој класи и у синдикалном покрету. То неразумевање произлазило је из крутог придржавања старих формула и шема мишљења и деловања, ниског нивоа друштвене свести неких група радника, или је, пак, представљало наопаку реакцију на тешкоће периода борбе за власт, послератне изградње, увођења социјалистичких облика друштвеног живота. То објашњава зашто су се у годинама 1944—1947. у неким синдикатима у Пољској испољавале тенденције супротстављања синдиката држави. Оне су се отворено испољавале под паролом борбе против одређених важних подухвата државе, или про-

тив неких кључних карика државног апарата. Аргументи, који су требало да оправдају тај став, били су веома различити, и.о. аргументат да је то тобоже у супротности са природом синдиката који — према том гледишту представљају организацију за борбу против државе без обзира на њену класну садржину. ⁽⁸⁾ Још 1949. г. В. Домино писао је да „... синдикати губе сваки динамизам који им је својствен као организацијама робеним у ватри борбе...” ако се не буду борили против државе ⁽⁹⁾.

Друго, више застрто испољавање тенденције супротстављања синдиката социјалистичкој држави јесте теза да синдикати треба да буду „неутрални” према држави, тј. да не треба да јој пружају подршку, нити да се боре против ње. И ово гледиште је противно битним интересима радничке класе; кад би се оно остваривало ослабило би и државу и синдикате. Ово гледиште само је камуфлажа тезе о супротстављању држави, када услови нису повољни.

Тезу о „неутралности” синдиката проповедали су до 1948. г. неки десничарски активисти Пољске социјалистичке партије. 1956. г. ова теза је поново изнета на јавност, као својеврсна наопака реакција на грешке које је синдикални покрет учинио у годинама 6-годишњег плана (1950—1955).

Сада је у потпуности актуелна оцена коју је о том питању дао I конгрес синдиката у Совјетској Русији. У резолуцији Конгреса стоји: „Идеја о „неутралности” синдиката била је и остаје буржоаска идеја. Нема и не може бити неутралности у великој историјској Срби између револуционарног социјализма и његових противника. Иза вербалне „неутралности” скоро увек се крије стварна подршка политици буржоазije и издаја интереса радничке класе” ⁽¹⁰⁾.

Гледиште о „неутралности” синдиката према држави увек су осуђивали руководећи органи синдикалног покрета у Народној Републици Пољској. Још на I конгресу речено је и.о.: „Ми идемо на то да се остварује програм и подухват владе, да јача демократија ликвидирањем остатака фашизма и реакције у Пољској” ⁽¹¹⁾. Гледиште о пуној подршци синдиката држави дошло је до широког изражаја у Одлуци II конгреса синдиката. За коначно одбацивање политике „неутралности” према држави од стране синдиката од битног је значаја био јулски пленум Централног већа Савеза синдиката 1957. г. На IV конгресу синдиката из 1958. г. речено је и.о.: „као организација радничке класе најживотније смо заинтересовани за јачање државне власти, наше државе, која у рукама радног народа представља инструмент за мењање друштвених односа у складу

⁽⁸⁾ Преглед аргумената овог типа садржи моја књига, Социјалистичка држава и Синдикати, стр. 70. и даље.

⁽⁹⁾ W. Domino, Проблем својства јавно-правног лица синдиката, Przegląd Socjalistyczny бр. 4/1948, стр. 74. Слични чланци су објављивани до 1947. г. на страницама синдикалних часописа као што су: Głos Nauczycielski (Глас учитеља), Głos Skarbowca (Глас финансијста), Metalowiec (Металац), Związkowiec (Синдикалист).

⁽¹⁰⁾ Pjervij Vsjerosijskij Sjezd Profesionalnih sojuzov (7—14. I 1918), Москва 1918, стр. 364.

⁽¹¹⁾ I/VII конгрес синдиката у Пољској, (Варшава 18—21. XI 1945), Варшава 1946, стр. 186.

са интересима радничке класе" (12). У Одлуци VII конгреса синдиката исти тај став је дошао до изражаја у овим речима: „Синдикати активно учествују у усмеравању развоја државе, саодлучују о свим за радне људе важним питањима и сарађују у тој области са државним органима. Јачање народне државе, друштвено деловање у смислу да рад њених органа буде у складу са основним одлукама партије и владе, којима се штити друштвени и појединачни интерес радних људи, обавеза је синдиката" (13). У већ цитираној одлуци Политбироа Пољске уједињене радничке партије од априла 1973. г. указује се да и убудуће у својој деланости синдикални форуми и организације „... треба да раде на јачању улоге социјалистичке државе и њених органа, на сталном подизању њиховог ауторитета у друштву ослањањем на ефикасну сарадњу у разрешавању друштвено-привредних проблема”.

Разумљиво је да пуна подршка синдиката социјалистичкој држави не води и не може, без велике штете по социјалистичко друштвено уређење, довести до тога да им се угасе фундаментални друштвени задаци и функције. Слепо подржавање и одобравање сваке одлуке државних органа, или функционера државе, без обзира да ли су оне одраз основне политичке линије државе, или бирократских девијација, или пак неспособности а понекад и обичне пакости — од стране синдиката, била би велика грешка. Синдикати морају у сваком предмету у коме треба да узимају реч, у складу са политичком линијом државе и правним прописима, увек заступати своје синдикално гледиште. То гледиште, иако је у огромној већини предмета у складу са гледиштем државе или доприноси побољшању гледишта које заступа држава, може бити и бива, а понекад треба да буде, друкчије него што је гледиште које заступа овај или онај орган државе. Оно треба да буде друкчије и супротно гледишту које заступају представници државе, када су они у заблуди, кад заузимају став који није заснован на закону, или напросто кад њихово гледиште у датим условима није оптимално. Пољски синдикати у годинама 6-годишњег плана уверили су се да понекад слепо пружање подршке гледишту које заступа овај или онај орган државе, не служи добро ни држави ни синдикатима а пре свега радним људима. „Задатак је синдиката — каже се у већ цитираној одлуци Политбироа ЦК Пољске уједињене радничке партије — да помажу у отклањању слабости у функционисању органа администрације, да сигнализују и делују у прилог отклањања бирократских девијација”. Синдикати треба, такође, да активно учествују у успостављању социјалистичких односа између органа власти и грађана, друштва и државе, руководиоца и радника. Синдикати треба да се старају да у потпуности користе и проширују могућности које им пружа социјалистички друштвени систем и постојећи закони. У Народној Републици Пољској било је већ више периода када синдикати нису испољавали активност, или је нису испољавали како треба, када је требало да допринесу стварању правилне политике и доношењу правилних одлука државе.

(12) IV конгрес синдиката, (14—19. IV 1958), Варшава 1958, стр. 81.

(13) Одлука VII/XIII конгреса синдиката, као горе стр. 93.

Неопходна хармонија у сарадњи органа државе и синдиката само је онда од велике вредности када се она остварује на принципијелној основи, али не по цену одустајања синдиката или државе од вршења њихове улоге у друштвеном уређењу.

6. *Став социјалистичке државе према синдикатима.* — За буржоаску државу синдикати, па чак и они најпомирљивији, представљају страну, опасну класну снагу. Та држава настоји да максимално у датим условима ограничи могућности и права синдикалног покрета. Положај синдиката у тим земљама зависи сваки пут од односа снага у класној борби. Права синдиката су изборена и стално угрожена. Правни прописи којима се у тим државама регулише улога и положај синдиката изражавају репресивну и ограничавајућу тенденцију. Тако је било раније када се синдикални покрет годинама сматрао илегалним а тако је и сада, па чак и тамо где постоји тзв. синдикална слобода. Тако је било и у Пољској у периоду између два рата ⁽¹⁴⁾.

Крајње супротан став према синдикатима заузима социјалистичка држава. У Пољској су још у периоду фашистичке окупације илегални синдикати били саорганизатори Земаљског народног већа и локалних народних одбора и узајамно су уживали пуну подршку органа народне власти који су се формирали. Народна власт мора имати ослонац у радничкој класи. То је услов за њено постојање. Отуда и њено поверење и подршка синдикатима као организацији која окупља раднике. У интересу је снаге и ефикасности државе да што већи проценат радника буде организован у синдикатима, да ти синдикати добро раде и да уживају поверење радничке класе. Организација умногостручује снагу радничке класе а самим тим и њену водећу улогу у држави што следствено повећава снагу државе. Стога социјалистичка држава ствара што повољније услове за масовно деловање синдикалног покрета. У дискусији о предлогу закона о синдикатима 1949. г. А. Бурски рекао је и.о.: „Народна власт се не плаши развоја синдикалног покрета, нема потребе да успоставља надзор среских начелника, фактора државне администрације, над синдикатима. Напротив, народна држава је заинтересована за то да активност радних маса, њихово учешће о вршењу јавне власти, њихова заинтересованост у привредној области буду што већи” ⁽¹⁵⁾. У Одлуци ЦК Пољске уједињене радничке партије о раду синдиката из 1954. г. тачно се указивало да „... Захваљујући народној власти синдикати су стекли широка права и утицај на сва питања везана за положај радничке класе и активно учешће у управљању земљом, у руковођењу народном привредом, у борби за пораст благостања радних маса” ⁽¹⁶⁾.

Позитиван однос државе према синдикатима долази до изражаја у законодавству. При томе то законодавство обухвата само најосновни-

(14) Упор. К. Какол (Конкол), Правне основе синдиката, Билтен Историјског бироа Централног већа Савеза синдиката бр. 1/1965, стр. 3—5, а такође и А. Лопатка: La situation juridique des syndicats en Pologne, u zbirci Rapports polonais présentés au septième Congrès International de Droit Comparé, Варшава 1966. стр. 169 и даље.

(15) Стенографски извештај са 66. седнице Sejma Ustawodawczego (Законодавне скупштине) од 1. VII 1949. г.

(16) Објављена у Синдикалном прегледу (Przegląd Związkowy) бр. 5/1954 стр. 194.

ја питања за синдикате, оно је релативно оскудно. Јер, социјалистичка држава полази од тога да су синдикати самоуправне организације које у највећем обиму треба саме да регулишу своја питања у одлукама својих статутарних органа. Одлуке синдиката, разуме се, морају да буду у складу са постојећим правним поретком. Међутим, држава има толико поверење у синдикате да не предвиђа никакву контролу у том погледу, па чак не тражи да статуту појединих синдикалних организација или Удружења синдиката буду регистровани код државних органа.

У првом званичном документу народне власти, Манифесту Пољског комитета народног ослобођења од 22. VII 1944. г. речено је и.о.: „Пољски Комитет народног ослобођења, приступајући обнови пољске државе, свечано прокламује успостављање свих демократских слобода... слободе удруживања... синдиката“. Прокламује, дакле, право радника на удруживање у синдикате. То становиште потврђено је у Декларацији Законодавног сејма (скупштине) од 22. II 1947. г. о остваривању грађанских права и слобода. Сејм је у њој и.о. потврдио да ће у својој делатности, поред осталог, остваривати и право на удруживање.

Остварујући тај наговештај Законодавни сејм је 1. VII 1949. г. усвојио Закон о синдикатима, који је још на снази. Овај закон гарантује радницима право на добровољно удруживање у синдикате и на активно деловање у њима, на суделовање у вршењу народне власти. Овим законом су истовремено формално укинута — фактички, они у знатном делу никада у Народној Републици Пољској нису били примењивани — прописи о синдикатима које су донели органи буржоаске Пољске, а који су у ствари били уперени против синдиката. Овим прописима ограничавало се право радника на удруживање у синдикате, подвргавало се контроли управних органа и допринело организационом уситњавању синдикалног покрета.

Право на удруживање у синдикате добило је ранг основног права. То је предвиђено у чл. 72. Устава НРП од 22. VII 1952. г.

У Закону од 1. VII 1949. г. (чл. 2) прецизира се ко се може удружити у синдикате. То право припада радницима, члановима радне задруге и другим лицима чији је главни извор за издржавање приход од рада. Категорије лица која могу бити учлањена у синдикатима тачно су наведене у Статуту Удружења синдиката.

Постоје још и други правни акти којима се у истом духу регулише положај синдиката. То су, пре свега: Уредба од 6. II 1945. г. о синдикалним саветима при радним организацијама, са изменама и допунама од 16. I 1947. г., у којој се предвиђа да су синдикални савети при радним организацијама органи синдикалног покрета и широко се набрајају њихова права и могућности; Закон од 20. XII 1958. г. о радничком самоуправљању, којим се синдикатима поверава надзор над тим самоуправљањем и одређује њихова одговорност за његово правилно деловање, као и Кодекс рада од 26. VI 1947. г. У Кодексу рада се утврђује да синдикатима припада важна улога у јачању социјалистичких радних односа. У њему се „... синдикатима гарантује одговарајући положај и учешће у формирању радних односа, регулишу главни облици сарадње руководиоца радних организација са синдикалним саветима при овим радним

организацијама, признају синдикалним форумима неопходна права у процесу стварања и примене радног права”.

У чл. 20. § 1. Кодекса рада одређује се улога колектива у радној организацији а такође и улога синдиката. Колектив врши производно-економске задатке радне организације и сарађује са њеним руководством, које је инокосно, у остваривању задатака који се односе на задовољавање животних, социјалних и културних потреба радника. Посебно — преко синдикалне организације и органа радничког самоуправљања у радној организацији — активно учествује у животу радне организације, предузима акције којима се ослобађају радничке иницијативе и подноси руководиоцима као и вишим организационим јединицама мишљења и предлоге за побољшање резултата и услова рада радне организације.

У остваривању ових задатака, на адекватан начин сарађују и Централно веће савеза синдиката и надлежни синдикати. У Кодексу се подвлачи да су руководиоци радних организација и више организационе јединице дужни да стварају услове који омогућују колективима коришћење горе наведених права.

7. *Облици сарадње државе и синдиката.* — Социјалистичка држава врши цео низ друштвених задатака чијег се остваривања сада не може прихватити ниједна друштвена организација. Исто тако синдикати врше низ друштвених задатака у чијем их остваривању не може заменити држава, нити ма која друга организација. Задатке државе не могу у целини преузети синдикати, као што ни задатке синдиката не може у целини преузети држава. Постоје, међутим, неки друштвени задаци које према условима може у целини вршити држава или синдикати. Постоје и неки задаци које врше заједнички држава и синдикати. О подели ових задатака између државе и синдиката одлучује то која страна ће их у датим условима моћи најбоље остварити са гледишта интереса социјалистичке изградње.

Сада у Пољској не постоји ниједан друштвени задатак који је некад у целини остваривала држава а сада га остварују синдикати. Тако није ни у области инспекције рада, где поред опште инспекције која спада у надлежност синдиката, раде специјалистичке инспекције, које спадају у домен државе, нпр. државна санитарна инспекција.

Постоји, међутим, неколико задатака које делимично остварује држава а делимично синдикати, као нпр. обезбеђење радним људима адекватног одмора, унапређивање спорта, обезбеђење одговарајућег вазпитања радника, развијање културе итд.

Држава и синдикати сарађују, може се рећи, на свим плановима своје активности. Синдикални радници учествују у раду Сејма (Скупштине) и народним одборима, представници Централног већа Савеза синдиката учествују на седницама владе, поједини главни одбори синдиката сарађују са одговарајућим руководиоцима ресора ј управа, као и с локалним органима државне управе, синдикални савети при радним организацијама свакодневно сарађују са руководиоцима радних организација а такође организују производна саветовања која у смислу наведене Одлуке Политбироа ЦК Пољске уједињене радничке партије „... тре-

ба да постану најмасовнији и непосредни облик учешћа колектива у управљању, један од најважнијих облика консултација које представљају битан елемент радничке демократије". При томе је уобичајено да Централно веће Савеза синдиката сарађује са врховним органима државе по питањима која се односе на цео синдикални покрет. Главни одбори струковних синдиката усредсређују деловање углавном на специјалне проблеме своје струке и тесно сарађују са министарствима и великим привредним организацијама. Локални синдикални органи концентришу своју пажњу на проблеме који се морају разрешавати у локалном пресеку, нпр. на снабдевање и услуге, превоз радника на и са посла, здравствену заштиту итд.

Синдикати у веома широком обиму сарађују у стварању права, нарочито радног права. Кодекс рада предвиђа целу листу ситуација у којима одговарајуће правне акте нижег ранга треба заједно да доносе органи државе и синдикалног покрета, нпр. по чл. 237. § 2. Министарски савет и Централно веће Савеза синдиката утврђују правила и поступак за вршење периодичних друштвених прегледа услова рада и остваривање предлога који проистичу из тих прегледа. Исто тако је дуга листа случајева у којима одређени орган државе може донети одговарајуће прописе само у споразуму са одговарајућим органом синдиката. Ови органи су Централно веће Савеза синдиката, или главни одбори појединих синдиката. Предвиђени су и случајеви када правне норме које треба да важе за одређену радну организацију доносе заједнички, или у сарадњи, руководиоци радне организације и синдикални савет при овој организацији.

Исто тако многе ситуације у којима долази до сарадње органа државе и синдиката, које се не регулишу законом, регулисане су нормама које су донели одговарајући синдикални органи. Има и таквих ситуација где долази до сарадње која није регулисана нити од стране државе нити од стране синдиката.

За одвијање сарадње државе и синдиката од битног су значаја смернице и одлуке марксистичко-лењинистичке партије, нарочито посебне одлуке које се односе на синдикате.

8. *Закључци.* — Међу неколико могућих система односа између државе и друштвених организација, суштину односа између државе и синдиката чини сарадња, координација делатности ових организација под политичким руководством марксистичко-лењинистичке партије. И држава и синдикати имају своје, посебне разлоге постојања, своје задатке и своје функције у друштву а истовремено имају заједнички основни циљ. То су, дакле, односи слични онима који постоје између државе и идеолошко-васпитних организација младог поколења. Синдикати су важан партнер државе. Стога су државни органи — како је речено у Одлуци Политбироа ЦК Пољске уједињене радничке партије из 1973. г. — дужни да стварају услове који погодују порасту друштвеног престижа синдиката и активирању њихове делатности.

Односи између државе и синдиката нису, дакле, односи руководства једне од ових организација према другој, као што је то случај са односима између марксистичко-лењинистичке партије и социјалистичке државе, где партија политички руководи државом. Нису то ни односи

које карактерише руководство државе према друштвеним организацијама, као што је то случај са односима између државе и задруга или удружења. А нису то ни односи које одликује прећутна сагласност државе, толеранција с њене стране према одређеним друштвеним организацијама, као што је то случај са односима између државе и верских заједница или организација тзв. приватне иницијативе.

То, разуме се, не значи да држава и синдикати имају исти ранг у животу народа. То је, међутим, израз значаја који има подршка најмасовније организације радничке класе њеној сопственој држави. Карактер партнерства у односима између социјалистичке државе и синдиката постојао је не само у прошлости, он је присутан и данас и одржаће се много година у будућности.

Превео са пољског
Др Фрањо Кних

Адам Лопатка

РЕЗЮМЕ

Государство и профсоюзы В Польше

Автор в статье освещает место, значение и роль государства и профсоюзов в Польше. В самом начале он подчеркивает классовый характер социалистического государства, являющегося защитником интересов трудящихся и общенародных интересов, а также его огромную и незаменимую роль в хозяйственной, политической и идейной жизни общества.

Автор также подчеркивает общественный, самоуправляемый и беспартийный характер профсоюзов — добровольной организации рабочего класса и трудовой интеллигенции.

Разворачивая свою деятельность под общим политическим руководством марксистско-ленинской партии, а также на основах общей марксистско-ленинской идеологии и общей программы, профсоюзы и государство имеют общую цель. По мнению автора, она заключается в ликвидации остатков капиталистического общества, в социалистической реорганизации на принципах и основах научного социализма и в развернутом строительстве социалистического, а впоследствии и коммунистического общества.

Но наряду с общими целями существуют и коренные различия в задачах и деятельности этих обеих организаций, начиная с организационной структуры, области, средств и методов деятельности и кончая обязательной силой выносимых ими норм. Автор же приходит к выводу, что роль и положение государства качественно более значительны чем профсоюзов.

Особо подчеркивается значение ленинской теории и роли и задач профсоюзов при социалистическом общественном строе и обращается внимание на ее актуальность в современных условиях.

Обращается большое внимание и на значение, при осуществлении задач, взаимной поддержки государству со стороны профсоюзов и профсоюзам со стороны государства.

Автор в числе остального подчеркивает, что было и противоположных тенденций, начиная с попыток противопоставить профсоюзы государству, и вплоть до попыток увести профсоюзы на нейтральные позиции по отношению к государству. Автором подчеркивается, что эти тенденции появились в результате наличия буржуазных идеологии и понятий и что они наносили ущерб существенным рабочему классу.

Автор заканчивает статью заключением, что классовые интересы трудящихся требуют, чтобы профсоюзы действовали плечо к плечу с государством и чтобы государство с своей стороны создало самые благоприятные условия для развертывания профсоюзного движения.

RÉSUMÉ

L'Etat et les syndicats en Pologne

L'auteur traite, dans cet article, la question relative à la place, l'importance et le rôle de l'Etat et des syndicats en Pologne. Dès le commencement il souligne le caractère de classe de l'Etat socialiste, en tant que protecteur des intérêts des travailleurs et des intérêts du peuple tout entier et son rôle fortement accentué et irremplaçable dans la vie économique, politique et idéologique de la société.

L'auteur a souligné, de même, le caractère social, autogestionnaire et qui ne porte pas l'empreinte du parti des syndicats, en tant qu'organisation volontaire de la classe ouvrière et des intellectuels laborieux.

En développant leur activité sous la direction politique générale du parti marxiste-léniniste, ainsi que sur la base de l'idéologie marxiste-léniniste commune et du programme commun, les syndicats et l'Etat ont un but commun. Ce but commun, selon l'auteur, représente la liquidation des vestiges de la société capitaliste, la réorganisation socialiste sur les principes et les fondements du socialisme scientifique et la création du socialisme c'est-à-dire du communisme progressif.

Or, malgré les buts communs il y a des différences essentielles dans les devoirs et les fonctions de ces deux organisations, à partir de la structure d'organisation, le domaine, les moyens et les méthodes de l'action jusqu'au caractère obligatoire des normes qu'elles adoptent. Néanmoins, l'auteur conclut que le rôle et la position de l'Etat sont qualitativement plus importants que ceux de l'Etat.

Dans toute la mesure sont mis en relief l'importance et l'appui réciproque dans la réalisation des devoirs, tant à l'égard de l'Etat de la part des syndicats, qu'aux syndicats de la part de l'Etat.

Cependant, l'auteur a souligné qu'il y avait aussi des tendances contraires, à partir des exigences à ce que les syndicats s'opposent à l'Etat jusqu'aux exigences tendant à la neutralité des syndicats envers l'Etat. Il est indiqué que ces tendances étaient le résultat de la présence de l'idéologie de des conceptions bourgeoises et qu'elles sont contraires aux intérêts essentiels de la classe ouvrière.

En terminant l'auteur conclut que les intérêts de classe des ouvriers exigent que — les syndicats agissent côte à côte avec l'Etat, et que l'Etat, d'autre part, assure les conditions les plus favorables à l'action du mouvement syndical.